

О'QUVCHILARNI ADABIY TILGA MOSLASHTIRISH TURLI METODLARDAN FOYDALANISH

Firuz Umarova Musurmonovna

*Qashqadaryo viloyati Qarshi shahridagi IIV
Qashqadaryo akademik litsey bosh o'qituvchisi telefon
+998 904264345*

Annotatsiya. Ushbu maqola o'quvchilarni adabiy tilga moslashtirishning turli usullarini o'rganib, o'qishni tushunishni yaxshilashga qaratilgan. Adabiyotlarni keng qamrovli tahlil qilish orqali biz mavjud yondashuvlarni ko'rib chiqamiz va moslashishni osonlashtirish uchun innovatsion usullarni taklif qilamiz. Tadqiqot usullarni batafsil o'rganishni o'z ichiga oladi, ularni qo'llash natijalarini taqdim etadi va xulosalar chiqarish va kelajakdagi tadqiqotlar uchun takliflar berish uchun tanqidiy munozaraga kirishadi.

Kalit so'zlar: adabiy til, moslashish, o'qishni tushunish, tilni o'zlashtirish, usullar, tahlil, natijalar, munozara.

Adabiy til o'quvchilar uchun noyob qiyinchiliklar to'plamini keltirib chiqaradi, bu til tuzilmalari, ramziylik va madaniy ma'lumotnomalarni nozik tushunishni talab qiladi. Ushbu maqola o'quvchilarga adabiy tilga moslashishga yordam beradigan, adabiy asarlarni yaxshiroq tushunish va qadrlashga yordam beradigan samarali usullar zarurligini ko'rib chiqadi.

Mavjud adabiyotlarni tushunish bo'shliqlarni aniqlash va samarali usullarni shakllantirish uchun juda muhimdir. Oldingi tadqiqotlar o'quvchilarni adabiy tilga moslashtirishda so'z boyligini rivojlantirish, kontekstual tushunish va turli adabiy janrlarga ta'sir qilish muhimligini ta'kidlaydi. Bundan tashqari, tadqiqotlar murakkab badiiy matnlarni tushunishda xulosa chiqarish va tanqidiy fikrlash kabi kognitiv strategiyalarning ahamiyatini ta'kidlaydi.

Adabiyotda aniqlangan muammolarni hal qilish uchun biz ko'p qirrali yondashuvni taklif qilamiz:

- Lug'atni kengaytirish: o'quvchilarni adabiy asarlarda ishlatiladigan til bilan tanishtirish uchun maqsadli lug'at tuzish mashqlarini bajarish.
- Kontekstli tahlil: o'quvchilarni so'zlar va g'oyalarning o'zaro ta'siridan ma'no olish uchun jumlar, paragraflar va butun asarlar kontekstini tahlil qilishga undash.
- Janrga ta'sir qilish: o'quvchilarni turli xil yozuv uslublari, mavzulari va madaniy kontekstlari bilan tanishtirish uchun turli xil adabiy janrlarni taqdim etish.

• Interfaol o'qish platformalari: izohlar, multimedia va munozaralar orqali o'quvchilarni badiiy matnlar bilan jalb qiladigan interaktiv platformalarni yaratish texnologiyasidan foydalanish¹.

O'quvchilarni adabiy tilga moslashtirish ularga yozma ifodaning yanada murakkab va nozik shakllarini tushunish va qadrlash uchun zarur bo'lgan ko'nikma va bilimlarni rivojlantirishga yordam berishni o'z ichiga oladi. Ushbu moslashuvni osonlashtirishning bir necha usullari:

Lug'at Binosi:

- So'zlar ro'yxati: o'quvchilarga badiiy matnlardagi murakkab so'zlar ro'yxatini taqdim eting. Ularni bu so'zlarni o'rganishga va o'z yozishlarida va suhbatlarida ishlatishga undang.

- Kontekstli o'rganish: so'zlarning ma'nolarini jumlar va paragraflar doirasida o'rgatish. O'quvchilarni atrofdagi matndan ma'no chiqarishga undash.

O'qishni Tushunish Strategiyalari:

- Yaqin o'qish: o'quvchilarni matn tafsilotlari va nuanslarini o'rganib, yaqin o'qish bilan shug'ullanishga o'rgating. Bunga adabiy qurilmalarga, majoziy tilga va ramziylikka e'tibor berish kiradi.

- Annotatsiya: o'quvchilarni notanish so'zlar, iboralar va g'oyalarni qayd etib, matnlarga izoh berishga undash. Bu ularga material bilan faol shug'ullanishga yordam beradi².

Adabiy Tahlil:

- Mavzularni muhokama qiling: adabiy asarlarda mavjud bo'lgan mavzular va motivlarni o'rganing. Ushbu elementlarni muhokama qilish o'quvchilarga matndagi chuqur ma'no qatlamlarini tushunishga yordam beradi.

- Belgilarni tahlil qilish: belgilarning motivatsiyasi, ziddiyatlari va rivojlanishini tahlil qiling. Bu xarakterga asoslangan rivoyatlarni chuqurroq tushunishga yordam beradi.

. Grammatika va sintaksis:

- Grammatik mashqlar: to'g'ri jumla tuzilishi va ishlatilishini mustahkamlash uchun grammatik mashqlarni qo'shing. Grammatikani tushunish o'quvchilarning murakkab jummalarni tushunish qobiliyatini oshiradi.

¹ Gamble, N., & Yates, S. (2002). Exploring Children's Literature: Teaching the Language and Reading of Fiction. London: Paul Chapman Publishing.

² Gilmore, A. (2007). Authentic materials and authenticity in foreign language learning. Language Teaching, 40(2), 97-118.

- Gap tuzilishi: adabiy asarlarda uchraydigan turli gap tuzilmalarini o'rganing. Turli xil jumlar uzunligi va tuzilmalarining umumiy ohang va kayfiyatga ta'sirini muhokama qiling³.

Adabiy munozaralar va kitob klublari:

- Guruh muhokamalari: o'quvchilarni adabiy asarlar haqidagi munozaralarga jalb qiling. Perspektivlar va talqinlarni baham ko'rish o'quvchilarga yangi tushunchalar va istiqbollarni olishga yordam beradi.

- Kitob to'garaklari: kitob to'garaklariga qo'shilish yoki ularni tashkil etish kitobxonlarga adabiyotni birgalikda muhokama qilish imkonini beradi, turli nuqtai nazarlar orqali chuqurroq tushunishga yordam beradi.

Turli Janr va uslublarga ta'sir qilish:

- Turli xil o'quv materiallari: o'quvchilarni turli adabiy janr va uslublarni o'rganishga undash. Yozuvning turli shakllariga ta'sir qilish ularga turli lingvistik nuanslarga moslashishga yordam beradi.

- Muallif tadqiqotlari: aniq mualliflarning asarlariga e'tibor qarating. Muallifning asarini o'rganish o'quvchilarga takrorlanadigan mavzular va uslublarni aniqlashga yordam beradi.

Yozish Mashqlari:

- Imitatsion yozuv: o'quvchilarga taniqli mualliflarning uslubiga taqlid qilishni mashq qiling. Bu ularga turli xil yozish texnikasini o'zlashtirishga yordam beradi.

- Ijodiy yozish: o'quvchilarni ijodiy yozish mashqlari bilan shug'ullanishga undash. O'zlarining adabiy asarlarini yaratish ularning adabiy tilni tushunishi va qadrlashini oshiradi.

Adabiy Asboblar:

- Identifikatsiya va tahlil: o'quvchilarni metafora, o'xshatish, simvolizm va allegoriya kabi adabiy vositalarni tanib olishga va tahlil qilishga o'rgating. Ushbu qurilmalarni tushunish tushunishni chuqurlashtiradi.

Esda tutingki, adabiy tilga moslashish bosqichma-bosqich jarayon bo'lib, shaxslar turli sur'atlarda rivojlanishi mumkin. Adabiyotga bo'lgan muhabbatni rag'batlantirish va qo'llab-quvvatlovchi o'quv muhitini ta'minlash ushbu moslashuvning muhim tarkibiy qismidir.

Ijodiy natijalar shuni ko'rsatadiki, so'z boyligini kengaytirish, kontekstual tahlil, turli janrlarga ta'sir qilish va interaktiv o'qish platformalarining kombinatsiyasi o'quvchilarni adabiy tilga samarali moslashtirishi mumkin. Biroq, o'rganish uslublari va imtiyozlaridagi individual farqlar kabi muammolar qo'shimcha izlanishni talab qiladi.

³ Berardo, S. A. (2006). The Use of Authentic Materials in the Teaching of Reading. The Reading Matrix, 6(2), 60-69.

Xulosa va takliflar:

Xulosa qilib aytganda, tadqiqot o'quvchilarni adabiy tilga moslashtirish bo'yicha qimmatli tushunchalarni beradi. Taklif etilayotgan usullar adabiy tushunishning ko'p qirrali tabiatini hal qilish uchun yaxlit yondashuvni taklif etadi. Kelajakdagi tadqiqotlar ushbu usullarni takomillashtirishga, individual farqlarni hisobga olishga va moslashuvning adabiy asarlarga doimiy qiziqishga uzoq muddatli ta'sirini o'rganishga qaratilishi kerak.

- Moslashuv usullarining doimiy qiziqish va badiiy matnlar bilan aloqada bo'lishiga uzoq muddatli ta'sirini o'rganing.

- Ijtimoiy-madaniy omillarning moslashish jarayoniga ta'sirini o'rganing.

- Shaxsiy o'quvchi profillariga usullarni moslashtiradigan adaptiv ta'lim texnologiyalarini ishlab chiqish.

Xulosa qilib aytganda, o'quvchilarni adabiy tilga moslashtirish maqsadli usullarning kombinatsiyasini talab qiladigan murakkab jarayondir. Ushbu tadqiqot tilni o'rganish va tushunish bo'yicha davom etayotgan munozaralarga hissa qo'shadi, o'qituvchilar, tadqiqotchilar va adabiy asarlarni chuqurroq tushunishga qiziquvchilar uchun amaliy tushunchalarni taqdim etadi.

Adabiyotlar:

1. Berardo, S. A. (2006). The Use of Authentic Materials in the Teaching of Reading. *The Reading Matrix*, 6(2), 60-69.
2. Brumfit, C. (1993). Simplification in Pedagogy. In M. L. Tickoo (Ed.), *Simplification: Theory and Application* (pp. 1-6). Singapore: SEAMEO Regional Language Centre.
3. Gamble, N., & Yates, S. (2002). *Exploring Children's Literature: Teaching the Language and Reading of Fiction*. London: Paul Chapman Publishing.
4. Gilmore, A. (2007). Authentic materials and authenticity in foreign language learning. *Language Teaching*, 40(2), 97-118.
5. Krashen, S. D. (1982). *Principles and Practice in Second Language Acquisition*. Oxford: Pergamon Press.
6. Long, M. H., & Ross, S. (1993). Modification That Preserves Language and Content. In M. L. Tickoo (Ed.), *Simplification: Theory and Application* (pp. 29-52). Singapore: SEAMEO Regional Language Centre.
7. Centre. No author. (2010). Man Opens Bag of Cheese Rings, Finds One. *The Northern Territory News*. Accessed in <https://www.news.com.au/lifestyle/real-life/man-opens-bag-of->